

Sprawozdanie z konferencji „Rehabilitation – value for societies in Europe”

W dniu 7 października 2014 roku odbyła się w Warszawie międzynarodowa konferencja „Rehabilitation – value for societies in Europe”, współorganizowana przez Biuro Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, PFRON i Rehabilitation International (RI) – międzynarodową organizację działającą na rzecz osób z niepełnosprawnością. Polska miała zaszczyt po raz pierwszy gościć, w ramach tak dużej imprezy, opartej o formułę cyklicznych, odbywających się raz na cztery lata konferencji, przedstawicieli narodowych organizacji zrzeszonych w ramach RI nie tylko z Europy, ale także z wielu innych państw świata.

Decyzja o wstąpieniu PFRON w poczet członków RI oraz przyjęciu propozycji organizacji konferencji złożonej przez władze RI podjęta została w czasie, kiedy miałem zaszczyt być prezesem Zarządu Funduszu. Wspólnie z Pełnomocnikiem Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Jarosławem Dudą, uznaliśmy, iż rozpoczęcie współpracy międzynarodowej w ramach RI otworzy nowe obszary dla wymiany doświadczeń i włączy polskie instytucje odpowiedzialne za realizację zadań z zakresu rehabilitacji osób z niepełnosprawnością w międzynarodową sieć współpracy i wymiany dobrych praktyk. Wymiana poglądów, możliwość krytycznej analizy rozwiązań funkcjonujących w innych krajach, ustanowienie stałych form współpracy jest szczególnie ważne w obliczu potrzeby podjęcia prac nad reformą polityk publicznych w obszarze rehabilitacji. W 2011 roku pod egidą Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych i RI rozpoczął prace polsko-niemiecki zespół ds. wypracowania modelu wczesnej rehabilitacji, z wykorzystaniem dotychczasowych doświadczeń m.in. systemu niemieckiego. Z polskiej strony, oprócz Ministerstwa Pracy i PFRON, w jego prace zaangażowały się ZUS, KRUS oraz NFZ. Działaniom zespołu przyświeca idea, która następnie stała się hasłem przewodnim warszawskiej konferencji, iż rehabilitacja to rzeczywista wartość dla społeczeństwa. Wartość tak autoteliczna, jak i mająca wymierne znaczenie w wielu sferach ludzkiej aktywności: w medycynie umożliwia pełny powrót do zdrowia, w ekonomii oznacza wyższy poziom aktywności zawodowej, w polityce społecznej wiąże się z niższymi wydatkami na transfery socjalne, wreszcie w wymiarze społeczno-kulturowym udana rehabilitacja łączy się z sukcesem w zapobieganiu wykluczeniu społecznemu, z dobrostanem i zadowoleniem z życia.

Właśnie do hasła przewodniego nawiązał, otwierając konferencję, Pełnomocnik Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, Jarosław Duda, wskazując na skalę wyzwań stojących przed Polską w tym obszarze, tak aby sprostać nadziejom i oczekiwaniom związanym z wiodącą rolą państwa w finansowaniu i organizowaniu rehabilitacji. Minister podkreślił, iż wiele palących problemów osób niepełnosprawnych udało się na przestrzeni ostatnich lat rozwiązać i życie osób z różnymi dysfunkcjami w pewnych wymiarach jest łatwiejsze, a partycypacja społeczna zdecydowanie większa niż jeszcze kilka lat wcześniej, jednak wiele kwestii pozostaje nadal do rozwiązania. Podkreślił, iż konferencja powinna być platformą wymiany doświadczeń, z której wszyscy uczestnicy wrócą bogatsi o nową wiedzę i będą potrafili przekuć ją na praktykę działań dedykowanych osobom z niepełnosprawnością, a współpraca, także ta międzynarodowa, to jedno z najważniejszych narzędzi poprawy jakości działań. Wskazał, iż jednym z najistotniejszych narzędzi zmiany podejścia do osób z niepełnosprawnością z przedmiotowego do w pełni podmiotowego traktowania jest Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych ONZ, którą Polska ratyfikowała podczas rządów obecnej koalicji. Zaznaczył, iż jego osobistą ambicją jest jak najwierniejsze wypełnienie zapisów Konwencji i wyraził nadzieję, iż rozpoczynająca się konferencja przybliży nas do tego celu.

Znaczenie Konwencji Narodów Zjednoczonych dla urzeczywistnienia idei pełnej integracji osób z niepełnosprawnością wskazywali w swoich wystąpieniach szef RI, J. Monsbakken oraz zastępca dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, A. Pomierna. J. Monsbakken wskazał na kluczową rolę rehabilitacji w działaniach RI jako narzędzia osiągnięcia celów Konwencji. Omawiając pięcioletni plan działania RI na lata 2013–2017, wskazywał na kompleksową rehabilitację bazującą na najnowszym osiągnięciach nauki i wykorzystującą innowacyjne rozwiązania z zakresu nowych technologii oraz wdrażanie Konwencji na wszystkich poziomach jako na najważniejsze zadania dla Organizacji. Za istotne dla realizacji postulatu wdrażania kompleksowej rehabilitacji uznał zacieśnienie współpracy z innymi międzynarodowymi organizacjami, działającymi w tym samym i pokrewnych obszarach, takimi jak ISSA i WHO. Z kolei A. Pomierna przedstawiła polską drogę do ratyfikacji Konwencji, podkreślając wysiłek, jakiego dokonał polski Rząd, doprowadzając do jej ratyfikacji, związany m.in. z identyfikacją 165 aktów prawnych dotyczących ON i potrzebą dostosowania wielu z nich do wymogów stawianych przez zapisy Konwencji. Pani dyrektor omówiła obowiązki leżące po stronie Rządu w procesie wdrażania Konwencji, polegające przede wszystkim na koordynacji wdrażania, monitorowaniu procesu oraz doskonaleniu obowiązującego prawa. Wskazała także na znaczenie upowszechnienia postanowień Konwencji wśród osób niepełnosprawnych oraz całego społeczeństwa. Efektem długofalowym wdrażania strategii, w założeniu Biura Pełnomocnika Rządu, powinny być m.in.: lepsza realizacja praw i poprawa

sytuacji osób z niepełnosprawnościami, doskonalsze prawo, a także zmiana postaw wobec osób z niepełnosprawnością.

Wiceprzewodniczący RI, J. Breuer, w swoim wystąpieniu skoncentrował się na omówieniu psychospołecznych uwarunkowań rehabilitacji i zatrudniania osób niepełnosprawnych, wskazując, że przyjmują one postać pewnych mitów, pozbawionych racjonalnych podstaw, których trwanie przyczynia się nie tylko do wykluczania osób niepełnosprawnych, ale przynosi wymierne straty finansom publicznym, gospodarce i całemu społeczeństwu. Rehabilitacja to nie zapomoga, ale szybko zwracająca się inwestycja przynosząca wszystkim korzyść, a efektywnie funkcjonujący system rehabilitacji to jeden z gwarantów zintegrowanego społeczeństwa, stwierdził prelegent.

Szczegółowo kwestie związane ze znaczeniem rehabilitacji dla powrotu do pracy i międzynarodowe rozwiązania w tym zakresie przedstawił F. Mehrhoff, wiceszef niemieckiego DGUV. Nawiązując do konwencji ONZ oraz innych norm prawa międzynarodowego, omówił kluczowe czynniki sukcesu w procesie rehabilitacji, wskazując na znaczenie wczesnej interwencji, kompleksowość podejścia do problemu rehabilitacji, zaangażowanie osoby niepełnosprawnej, odpowiednie zarządzanie i współpracę interesariuszy jako warunki, które, obok odpowiedniego programu wsparcia socjalnego dla osoby w trakcie rehabilitacji, stanowią o powodzeniu procesu. Istotne znaczenie przypisał zwłaszcza zmianie paradygmatu w podejściu do procesu rehabilitacji, a mianowicie odstąpienia od podejścia polegającego na rozstrzygnięciu na przyznaniu/odmowie prawa do świadczenia (głównie renty) ku postawie polegającej na traktowaniu każdej osoby wymagającej rehabilitacji jako indywidualnego przypadku wymagającego specyficznych działań, których celem jest przywrócenie sprawności lub taka kompensacja upośledzeń, która umożliwi normalne funkcjonowanie w społeczeństwie, a zwłaszcza pracę.

Na konieczność modyfikacji polskiego systemu rehabilitacji zwróciła uwagę prof. G. Uścińska, podkreślając potrzebę integracji działań i zapewnienia kompleksowości wsparcia; za bardzo istotne uznała także stworzenie warunków do utrzymania się w zatrudnieniu bądź wczesnego powrotu do pracy poprzez modyfikację określonych czynników środowiskowych, m.in. stymulowanie motywacji.

Kompleksowość to warunek *sine qua non* powodzenia rehabilitacji – zgodnie stwierdzili prelegenci uczestniczący w sesji panelowej prowadzonej przez Prezesa Integracji, P. Pawłowskiego i J. Monsbakkena. Podkreślała to m.in. prof. Kujawa, wskazując ponadto, podobnie jak P. Miśkiewicz z WHO, na ICF jako ramy koncepcyjne, które powinny być wykorzystane przy opisywaniu niepełnosprawności, jej przyczyn i konsekwencji, a także możliwych form rehabilitacji. Wpływający z wartości przyświecających Konwencji paradygmat pracy z osobą niepełnosprawną powinien traktować osobę jako indywidualium, bazować na jej świadomym

wyborze i podmiotowym traktowaniu. W tym kontekście autorka przypomniała zasługi polskiej szkoły rehabilitacji oraz zdiagnozowała najważniejsze wyzwania stojące przed polską rehabilitacją i administracją publiczną.

Efektywności i opłacalności rehabilitacji dowodziły prezentowane na konferencji szczegółowe analizy konkretnych systemów wsparcia. Obok wzmiankowanego już, bliskiego nam geograficznie modelu niemieckiego, którego efektywność ekonomiczną i społeczną szerzej omówili J. Boti i T. Hagdorn, wykazując bardzo wysoką, bo blisko 97-procentową, skuteczność systemu rehabilitacji funkcjonującego w ramach niemieckiego systemu ubezpieczenia wypadkowego zarządzanego przez DGUV, uczestnicy konferencji mogli zapoznać się z założeniami koreańskiego modelu rehabilitacji osób niepełnosprawnych w stopniu znacznym. Na Woon Hwan podkreślał, iż każdy dolar zainwestowany w ten program przyniósł ponad dwukrotny zwrot z inwestycji w rehabilitację.

Warszawska konferencja pokazała ponad wszelką wątpliwość, że rehabilitacja się opłaca. Opłaca się, bowiem przybliży urzeczywistnienie idei i wartości będących fundamentem naszej kultury, które znalazły wyraz w Konwencji ONZ, opłaca się ponadto również, bo ma głęboki ekonomiczny sens dla społeczeństw i ich gospodarek, bez względu na różnice kulturowe.